

О Н О В Л Е Н І П Р О Г Р А М И З І С Т О Р І І У К Р А Ї Н И 2022: Н А Р А Т И В И, К О Н Ц Е П Т И, П Е Р С П Е К Т И В И П І Д Р У Ч Н И К О Т В О Р Е Н Н Я

Юлія Малієнко,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України

 <https://orcid.org/0000-0002-7124-8236>

 j-b-m@ukr.net

Олена Гурська,

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділу наукового і навчально-методичного
забезпечення змісту загальної середньої освіти в Новій українській школі
Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»

 <https://orcid.org/0000-0002-1666-5192>

 elkon44@gmail.com

У дослідженні обґрунтовані причини оновлення програм з історії, здійснено аналіз змін, зокрема у змістовій частині. Визначено методологічні ідеї, які об'єднують зміст програм 2022, насамперед ідеться про увиразнення державотворчих традицій минулого й сьогодення, імперіологічний дискурс, полікультурні, поліетнічні акценти. Підкреслено, що програма з історії України 2022 – чинний освітній документ, який визначає концептуальні засади формування змісту шкільної історичної освіти, інструменти дослідження минулого, його осмислення й переосмислення. Перспективність програми автори бачать у тому, що вона містить методологію відбору навчального матеріалу для майбутніх модельних навчальних програм/підручників для 7–11 класів.

У межах наукової розвідки розглянуто праці з історії ранньомодерної України, в яких увиразнено роль української шляхти, розкрито багатоаспектність історії українського козацтва та феномен козацької революції XVII ст., практики Гетьманату в ранній новий час. Для характеристики змін в Україні XX ст. обрано поліетнічні акценти програми, нове поняття «СРСР – тоталітарна імперія», методологічний конструкт «творення образу ворога».

Вибір наведених у статті джерел обумовлений не тільки їх засадничими функціями, але й наявністю новітніх наративів на підтримку підручникотворення.

Ключові слова: програма з історії; історичний наратив; поняття-концепт. «історичний дискурс», методологічний конструкт

Постановка проблеми. Політичні, економічні, соціальні й культурні виклики, що виникли у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України зумовили необхідність змін у чинних навчальних програмах з історії для закладів загальної середньої освіти, щоб не лише доповнити наявний матеріал інформацією про останні події, а й урахувати нові історіографічні напрацювання та увіразнити наскрізні сюжетні лінії з минулого, що дають змогу пояснити сучасні події (Навчальні програми 2022, с. 11).

Події російсько-української війни 2014–2022 рр., а надто повномасштабне вторгнення російських військ в Україну 2022 р., вкотре підтвердили таврування РФ як тоталітарної держави та світового агресора. Очевидно, що у цьому жорсткому протистоянні змагаються не тільки армії, але й дві освітні парадигми: українська (демократична, орієнтована на загальнолюдські цінності, відкрита змінам) та російська (тоталітарна, агресивна, пострадянська, нездатна до реформування).

Військова, політична, економічна, інтелектуальна мобілізація українців, яка вже стала інформаційним трендом, а на наш погляд й феноменом, свідчить про усвідомлену консолідацію української політичної нації. У цьому важливому поступі особливого значення набуває шкільна історична освіта.

Реалії сьогодення змусили провідних учених – істориків і педагогів – об'єднати зусилля для створення якісно нового освітнього продукту, що допоможе учням/ученицям ідентифікувати себе як громадян/громадянок України, зрозуміти досвід українського державотворення, протистояти інформаційній війні РФ проти українського суспільства (Малієнко, 2022, с. 472). Йдеться про концептуальне оновлення шкільних програм з історії¹ (далі: Програми 2022). Освітні перспективи новацій як у змісті історії України, так і всесвітньої, пов'язані з науково-методологічним забезпеченням підручників нового покоління.

Освітні виклики, перебувають у зв'язку з імплементаванням Програм 2022 у шкільну практику навчання історії, зумовлюють актуальність нашого дослідження. Принагідно зазначимо, що у межах однієї статті неможливо розглянути всі зміни в названому документі, тому приклади важливих оновлень Програм 2022 обирали серед сюжетів, дефініцій, конструктів з курсу історія України восьмого і десятого класів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Відповідно до предмету дослідження ми аналізували наявну літературу за такими показниками: правовий (програми як державні документи), історіографічний (новітні історичні наративи, концепти, дефініції) та методологічний (практики впровадження актуальних досягнень науки в освітній процес, насамперед підручникотворення).

Конституційну підтримку програмовим пріоритетним завданням, зокрема: усвідомлення національних інтересів, утвердження єдності українського народу та соборності українських земель, важливості історичного і культурного досвіду усіх народів, що проживали в минулому і мешкають нині на теренах України, знаходимо у статті

1) Всесвітня історія. Історія України. (Інтегрований курс). 6 клас. Всесвітня історія. 7–9 класи. Історія України. 7–9 класи. Всесвітня історія. 10–11 класи. Історія України. 10–11 класи. Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти.

11 Основного закону України: «Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України» (Конституція України). Програма 2022 суголосна статті 6 Закону України «Про освіту» (Закон про освіту), відповідає Державному Стандарту базової середньої освіти, вимогам громадянської та історичної освітньої галузі (компетентнісний потенціал, змістові лінії базових знань) (Державний стандарт) і Концепції Нової української школи (Концепція, 2016).

Науковим підґрунтям оновлення програм стали новітні досягнення української історіографії, зокрема, праці І. Гирича, Я. Грицака, В. Гриневича, Л. Гриневич, С. Кульчицького, М. Мудрого, О. Сокирка, Н. Старченко, Н. Яковенко.

Наперед зазначимо, що вибір наведених джерел обумовлений не лише їх засадничими функціями, але й наявністю новітніх наративів на підтримку підручникотворення.

У межах нашої наукової розвідки ми розглядали праці з історії ранньомодерної України, в яких: увиразнено роль української шляхти (О. Вінниченко, Н. Старченко, Н. Яковенко); розкрито багатоаспектність історії українського козацтва та феномен козацької революції XVII ст. (О. Сокирко, В. Смолій, В. Степанков); досліджено політико-культурні орієнтації еліти України-Гетьманщини (О. Струкевич), практики Гетьманату в ранній новий час (В. Горобець). Дослідниця українських світів Речі Посполитої Н. Старченко акцентує «Свої володарі, своє право, своя територія були легітимаційними ознаками політичної суб'єктності ранньомодерної української нації... Додаймо до цих ознак «свою мову», яка в трьох воеводствах (Київському, Волинському та Брацлавському, а пізніше – і четвертому Чернігівському) була закріплена правом як мова судочинства й адміністрації, а на іншій території Руси існувала як традиція» (Старченко, 2022).

Важливим для нашого дослідження став аналіз оновленого змісту історії України XX ст. Для характеристики змін нас цікавили праці, які мають новітній історичний та методологічний контент, актуальний для формування змісту підручників, а також розкривають: поліетнічні акценти програми (В. Гриневич, Я. Грицак, Л. Якубова), поняття-концепт «СРСР – тоталітарна імперія» (П. Гай-Нижник, Л. Гриневич, С. Кульчицький), і методологічний конструкт «творення образу ворога» (Л. Гриневич, С. Кульчицький).

Новим у змісті програми є методологічний конструкт «творення образу ворога». Пристанемо до узагальнювальної думки дослідниці Голодомору і радянських геноцидів Л. Гриневич «Сучасні науковці здебільшого одноставні в думці про те, що творення пропагандистського «образу ворога» відіграло важливу роль у легітимації нищення цілих суспільних верств руками сталінського режиму. У радянській Україні така практика 1933 р. врешті призвела до геноциду й масштабної гуманітарної катастрофи» (Гриневич, 2014, с. 48).

Автор поліетнічних розвідок Л. Якубова підкреслює «Особливістю радянської етнополітики був її агресивний (у викладенні партійних лідерів – творчий) характер, адже вона мала на меті не стільки регулювання реальних етносоціальних й етнополітичних процесів, скільки їхнє моделювання й, відтак, докорінну переорієнтацію відповідно до завдань пришвидшення соціально-економічного розвитку країни» (Якубова, 2011, с. 329).

До слова, на порталах Інституту історії України НАН України, Інституту національної пам'яті створені спеціальні сайти, присвячені основним подіям, явищам, процесам ХХ–ХХІ ст. Новітні електронні бібліотеки стануть у пригоді авторам підручників.

Формулювання цілей (мета і завдання) статті. Автори ставлять за мету проаналізувати оновлені програми з історії України, визначити методологічні ідеї, які об'єднують їх зміст, насамперед щодо вираження державотворчих традицій минулого й сьогодення, імперіологічного дискурсу, полікультурних, поліетнічних акцентів; розкрити потенціал програми у контексті підручникотворення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Очевидно, що формування шкільного історичного наративу неможливо без програм, які стають першоосновою для створення підручників і навчально-методичного супроводу до них. Від 2005 р., окрім традиційної пояснювальної записки, українські програми з історії мають структуровані змістову (власне історичний контент) і діяльнісну (державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів/учениць) частини, тобто стають науково-методичною базою написання відповідної навчальної літератури.

Програми з історії України 2022 – чинний освітній документ, який визначає концептуальні засади формування змісту шкільної історичної освіти, інструменти дослідження минулого, його осмислення й переосмислення. Перспективність програм бачимо в тому, що вони містять методологію відбору навчального матеріалу для майбутніх модельних навчальних програм /підручників 7–11 класів.

Підкреслимо ґрунтовність пояснювальної записки Програм 2022 (на відміну від попередньої, 2019 р., акцентованої на науково-методичних аспектах). Окрім стандартних структурних одиниць: комплекс завдань, які конкретизують мету шкільної історичної освіти та розкривають шляхи її реалізації, пріоритети, що на них базуються історичний матеріал, чинний документ має окрему рубрику «Змістові наголоси навчальних програм», у якій особлива частина присвячена російсько-українській війні. До того ж Програми 2022 містять додаток – перелік обов'язкових дат, історико-культурних пам'яток.

Як уже зазначалось, у кожному розділі, що охоплює певний період минулого/сучасності, розставлені нові змістові акценти, наративи і дефініції, що утворюють єдину канву історичного дискурсу, забезпечену наскрізними методологічними ідеями:

- виражено процес державотворення, збереження державницьких традицій в період перебування українських земель у складі різних країн; підкреслено законність постанови національної держави – Української Народної Республіки, відновлення незалежної національної держави – України, а також її державотворчу спадкоємність від Української Народної Республіки, правонаступництво сучасної України з УНР і УРСР;
- переформатовано концептуально зміст ранньомодерної історії України, з огляду на нагальну потребу зв'язати між собою досвіди перебування українських земель у складі Речі Посполитої та Війська Запорозького / Гетьманщини як генетично споріднених у розрізі державних інституцій, політичної культури, економіки, культури й повсякденного життя; впроваджено поняття-концепт «Козацька революція середини XVII ст.»;

- сконцентровано увагу на ідеях націєтворення і націєствердження; поняттях «ідентичність», «суспільна свідомість»; формуванні української громадянської (політичної нації), консолідації українського суспільства упродовж ХХ – початку ХХІ ст.;
- реформатовано концептуально зміст історії України ХХ ст. з огляду на необхідність урахування його провідної тенденції – розпаду імперій і постанови національних держав; запроваджено поняття-концепт «СРСР – тоталітарна імперія»; виразнено сутність імперського, тоталітарного режиму в СРСР, каузально-геноцидні злочини радянської влади; підкреслено закономірність розпаду СРСР як імперії.

Цілісність програми забезпечується також інтегративністю ключових компетентностей, наскрізних умінь і понять. З-поміж останніх, приміром: політична культура; поліконфесійність; соціальні, етнічні, релігійні групи та простір їх взаємодії; імперія тощо (Малієнко, 2022, с. 473).

Отже, програма з історії України 2022 формує новий історичний дискурс, який стане основою нового покоління українських підручників історії. Термін «історичний дискурс» означає комплекс сталих, культурно, ідеологічно і політично обумовлених стандартних мовних практик стосовно минулого, які є основою культурних стереотипів, що впливають на формування політичних рішень і дій, на стан суспільної свідомості, на ставлення політиків, аналітиків і ширшого загалу до України та українців (Касьянов, Смолій, Толочко, 2013).

Також у тексті статті ми послуговуємося дефініціями «поняття-концепт» і «методологічний конструкт». Поняття-концепт – новий навчальний контент, який поєднує кілька важливих наукових положень, наприклад, «СРСР – тоталітарна імперія». Методологічний конструкт – багатокомпонентне поняття, в основі якого лежить теоретичний компонент і практичні способи дій, наприклад, «творення образу ворога».

Розглянемо перспективи формування шкільного історичного наративу, в якому акумулюватимуться вимоги програми і новітні досягнення української історіографії.

Для прикладу візьмемо період ранньомодерної доби (8 кл.). Державницькі традиції в руському суспільстві виразняються конкретизованим змістом теми «Люблінська унія 1569 р. Устрій Речі Посполитої. Договірний характер королівської влади (особливості обрання короля та його місце в системі влади). Землі Русі-України в Речі Посполитій. Суб'єктність українських воєводств та концепція Русі як третього члена Речі Посполитої» (Програма 2022). Така деталізація зорієнтує авторів підручників на необхідності розкрити факти/явища збереженого русинства, як от: наявність своєї території (Волинське, Київське, Брацлавське згодом Чернігівське воєводства); руська (українська) мова у судочинстві, офіційному діловодстві; надання зазначеним воєводствам привілеїв.

Відповідно до нової концепції Програми виразняється роль української шляхти, яка була суб'єктом політичного життя Речі Посполитої, носієм власної політичної культури, розв'язувала нагальні проблеми своїх земель, здійснювала судочинство (Малієнко, 2022, с. 474). Актуальним стає поняття «сеймики», які уособлювали прояви самоврядності. Саме на сеймиках шляхта усвідомлювала себе політично активною частиною суспільства, що бере на себе вирішення найважливіших питань регіонального і загальнодержавного значення (Горобець, 2013).

Новітній історіографічний етап започаткував й концептуальний перегляд революційного процесу раннього модерну, причому як в аспектах його загальної специфіки, так і трактування з нових теоретичних підходів кожної окремо взятої революції як унікального, і водночас закономірного явища в єдиному революційному потоці (Смолій В., Степанков, 2019, с. 212). Суголосним цим тенденціям стало вилучення з програми поняття «Національно-визвольна війна», як таке, що не відповідає історичним реаліям XVII ст., і запровадження поняття-концепту «Козацька революція середини XVII ст.». Перманентні дискусії серед істориків щодо хронології й тлумачення подій 1648–1657 рр. тривають і дотепер, у дослідженнях натрапляємо на: «Хмельниччина», «козацьке повстання», «національне повстання», «козацька війна», «національно-визвольна революція», «українська революція» (Степанков, 2010). На користь концепту «Козацька революція середини XVII ст.» свідчить те, що за її результатами на теренах Наддніпрянської України постала самобутня державна організація, що підпорядковувалася гетьманові – Гетьманат (самоназва – Військо Запорозьке, сучасна історіографічна назва – Українська козацька держава) (Горобець, 2013, с. 120).

Учені В. Смолій і В. Степанков зазначають, що в роки революції відбулося формування нової політичної еліти, яка захищала національні інтереси. Саме цій елітарній групі вдалося вибудувати нову модель політичної системи та запропонувати нові форми легітимації докорінно трансформованого політичного устрою (Смолій і Степанков, 2019, с. 195).

Принагідно зазначимо, що увиразнення ролі еліт: української шляхти та українського козацького старшинства свідчить про важливі світоглядні зрушення у змісті програми з історії України 2022 (Малієнко, 2022, с. 475). Бо ідеологічна догма про притаманну нам безелітність формує відповідне самосприйняття як вічно гнаного й переслідуваного народу (Сокирко, 2019).

Наступні зміни, які стосуються радянського тоталітарного дискурсу і формування в учнів/учениць поняття-концепту «СРСР – тоталітарна імперія», продемонструємо у вигляді таблиці.

Змістові акценти програми 2022	Деталізація програмових акцентів у змісті розділів
<p>СРСР – держава, де імперський спосіб організації влади поєднувався з тоталітарним режимом, та на Україні в складі СРСР як залежну територію.</p>	<p>«Червоний імперіалізм». Формальний та реальний статус УСРР/УССР у «договірній федерації» радянських республік – Союзу Радянських/Советських Соціалістичних Республік (Радянському/Советському Союзу, СРСР/СССР). Привласнення союзним центром суверенітету України.</p> <p>Поняття: «залежна територія», «привласнення суверенітету», «сталінізм», «тоталітарна імперія».</p> <p>Орієнтовні теми для практичних занять: «Червоний імперіалізм» у більшовицькій пропаганді, прояви імперської свідомості в умовах збройної експансії РСФРР в Україну.</p>

<p>Використання в тоталітарній імперії СРСР масових штучних голодів як політичного знаряддя; увиразнення геноцидної сутності Голодомору – як наслідку одночасної дії комуністичної та імперської практик.</p>	<p>Масові депортації, кампанія з розкуркулення, насильницька колективізація. Примусові хлібозаготівлі. Український хліб на експорт, внутрішньосоюзні ринки.</p> <p>Поняття: «геноцид», «Голодомор», «депортації», «директивна економіка», «епоха Голодомору», «політика творення голоду», «розкуркулення», «хлібозаготівлі», «чорна дошка».</p>
<p>Відповідальність двох тоталітарних імперій – СРСР і нацистської Німеччини за вчинення в Україні масових репресій та геноцидів (Голодомору, Голокосту, геноциду кримськотатарського народу, народу рома, депортації), інших злочинів.</p>	<p>«Розстріляне відродження». «Великий терор» в Україні. Посилення російської експансії у сферах освіти, науки, мистецтва. Виявлення імперської та антиімперської, антиколоніальної свідомості.</p> <p>Орієнтовні теми для написання есе: Сталінська військово-промислова модернізація ціною мільйонів життів: виправданню (не)підлягає. «Радянська/советизація» західних областей України у 1939–1940 рр. Масові політичні репресії. Радянські воєнні злочини та депортації. Нацистський «новий порядок» в Україні. Концтабори. Масове знищення окупантами мирного населення. Голокост. Геноцид ромів. Відновлення тоталітарного імперського режиму в УСРР. Депортація кримськотатарського народу як злочин геноциду. Депортація інших етносів Криму.</p>

Закцентуємо ще й такий програмовий методологічний аспект, як дослідження учнями/ученицями не лише інструментів насильства, якого в ХХ ст. зазнавали українці, а й масового опору йому, як от: пасивні і активні форми опору населення УСРР сталінській політиці. Прояви національної свідомості, антиімперські, антирадянські/антисоветські настрої в УСРР (Програма 2022).

Як уже зазначалось, Програми 2022 окреслюють змістову перспективу майбутньої навчальної літератури. У наративі/джерельній базі підручника обов'язково мають бути характеристики окремих складників радянського тоталітаризму. Приміром, імперія.

Можна визначити такий, звичайно не вичерпний, перелік важливих типологічних ознак, за якими науковці зазвичай відносять певну державу до класу імперій (Гриневич, 2020, с. 192):

- багатонаціональний склад, асиметричність у взаєминах центру-периферії, специфіку яких творять експансіоністські механізми політичної, економічної, соціокультурної інтеграції різнорідних елементів на підставі центр-периферійного підпорядкування;
- територіальна експансія, відсутність або слабкість діалогічності з зовнішнім світом, символічна «прозорість» кордонів та прагнення дальшого їх розширення;

- «сакральна» наднаціональна ідеологія, вкорінена в догматичних і монотеїстичних доктринах з претензією на загальну правильність і поширення у всьому світі;
- наявність, прояви імперської та периферійної (колоніальної) ідентичностей

Постійним методом державного управління від жовтневого перевороту 1917 р. був терор. Його першопричина корінилася у необхідності реалізації комуністичної доктрини, яка суперечила життєвим інтересам більшості населення, хоч була зовнішньо принадною для багатьох (Кульчицький, 2012, с. 118). Сталінська диктатура була персоналізованою диктатурою жорстко централізованої партійної організації, яка (організація) вросла в народну товщу і одночасно підмінила собою державу (Кульчицький, 2012, с. 118).

У контексті акцентованої полікультурності Програми 2022 розглядається й політика СРСР щодо народів, які проживали на теренах України.

Більшовицька освітянська практика 20-х рр. спричинила глибинний конфлікт поколінь, не лише через світоглядні розбіжності, а й через девальвацію традиційних культурних цінностей, прищеплення штучних мовних типів та стереотипів поведінки (Якубова, 2005, с. 105).

С. Кульчицький підсумував «Втрата національними меншинами правових гарантій свого існування в СРСР за доби тоталітаризму, насадження концепції безальтернативності злиття націй при соціалізмі, затвердження хибної догми про утворення нової історичної спільності «радянський народ» (Кульчицький, 2012).

Імперська сутність радянського тоталітаризму реалізовувалась також через пропаганду, яка стала інструментом підготовки, підбурювання/приховування геноциду та формування образу ворога. Пояснення до цього тлумачення: ідентифікація, дегуманізація, демонізація «образів ворогів» – «куркулів», «петлюрівців», «попів» є викриттям ще одного механізму масового знищення людей (Навчальні програми 2022).

У радянської влади були слова фішки, за допомогою яких вона поділяла суспільство на своїх і чужих. Такими поняттями, як, наприклад, «куркуль» або «ворог народу» ми повинні користуватися, одягаючи їх у лапки (Кульчицький, 2012).

Л. Якубова зазначає «Розтлумачування населенню питання «хто тепер «наш» і хто «чужий» залишалося для радянської влади завданням номер один у її повсякденній соціальній політиці» (Якубова, 2011, с. 115).

Важливим проявом тоталітарної політики СРСР щодо формування образу ворога стає радянська карикатура. Л. Гриневиц зазначає, що карикатура, з одного боку, віддзеркалювала цілком конкретну соціополітичну реальність. Але з іншого боку, конструюючи ворожі образи «куркуля», «церковника» та «петлюрівця», накидала суспільству цілком певні смислові коди, а отже, не тільки творила специфічне психологічне тло, але й безпосередньо торувала шлях до подальшого розгортання масових репресій, зокрема й фізичного нищення носіїв «ворожих» владі світоглядних традицій (Гриневиц, 2014).

Важливим навігатором у сучасних подіях в Україні є розділ, присвячений російсько-українській війні. Написаний у режимі онлайн, він, тим не менш, є системним, структурованим, науково обґрунтованим конструктом викладу навчального матеріалу. Звертаємо увагу, що Програми 2022 допускають зміну поняття «радянський» на

«советський» у контекстах, що вказують на: 1) непритаманні для України і нав'язані керівним центром СРСР/СССР політичні, економічні, соціальні та культурні практики (напр., світогляд «советської людини», «советизація», «концепція “советського народу”»); 2) негативізацію, спотворення більшовиками (комуністами) понять «ради», «радитися», «народовладдя» (Навчальні програми, 2022, с. 10–12).

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок. Програми як засадничі освітні документи мають знаходитися в актуальному правовому полі, відповідати викликам суспільства, акумулювати новітні досягнення історичної науки та методики.

Програми з історії 2022 стали цілісним документом: історична, методологічна і методична частина написані в унісон/контекстно, уніфіковані в наративах, дефініціях, риторичі. Водночас зміни історичного, соціокультурного контенту – це лише початок освітніх трансформацій. Перспективи подальших досліджень означеної проблеми пов'язані з імплементацією програмових вимог у зміст модельних навчальних програм і відповідних підручників, іншої навчальної літератури. Подальшого опрацювання потребує новий понятійний апарат, оновлення джерельної бази як текстової, так і візуальної, їх адаптація до вікових особливостей дітей.

Використані джерела:

- Вінниченко, О. (2019). Річ Посполита. www.history.org.ua/?termin=Rich_Pospolyta.
- Горобець, В. (2013). Держава і суспільство в Україні в ранній новий час: практики Речі Посполитої. *Влада і суспільство в Україні. Історичний контекст*. Київ: НАН України, Інститут історії України.
- Гриневиц, Л. В. (2014). Механізми масового народовбивства: конструювання «образу ворога» в радянській політичній карикатурі (друга половина 1929 – початок 1930 рр.). *Сторінки історії: збірник наукових праць*, 38, 46–64.
- Гриневиц, Л. В. (2020). Чи був Радянський Союз імперією, а Радянська Україна – колонією: контури сучасних наукових підходів. http://history-pages.kpi.ua/wp-content/uploads/2020/02/49_14_Grynevych.pdf
- Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>.
- Касьянов, Г., Смолій, В., Толочко, О. (2013). Україна в російському історичному дискурсі: проблеми дослідження та інтерпретації. Київ: Інститут історії України.
- Конституція України. <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
- Концепція Нової української школи (2016). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Кульчицький, С. (2012) Сталінська диктатура в період другого комуністичного штурму (1929–1938 рр.). *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр.*, 1, 118–134.
- Малієнко, Ю. (2022) Зміни історичних наративів у змісті оновленої програми з історії України 2022 (на прикладі 8 класу). *Проблеми цивілізаційної суб'єктності України: місія науки і освіти: матеріали Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції* (Київ, 29 вересня – 1 жовтня 2022 року). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 472–476.

- Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти. (2022). Всесвітня історія. Історія України. (Інтегрований курс). 6 клас. Всесвітня історія. 7–9 класи. Історія України. 7–9 класи. Всесвітня історія. 10–11 класи. Історія України. 10–11 класи. Київ: HREC PRESS.
- Про освіту. (2017). Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Смолій, В., Степанков, В. (2019). Феномен Української національної революції XVII ст.: компаративні та евристичні проєкції. Київ: Інститут історії України НАН України.
- Сокирко, О. (2021). Відсутність знань про свою еліту в минулому формує комплекс меншовартості в сучасного українця. *Український тиждень*, 22 серпня 2021р. <https://tyzhden.ua/Culture/252822>
- Старченко, Н. (2021) Знайти місце для шляхти в українській історії. Візія оптимістична. *Історична правда*, 8 червня 2021р. www.istpravda.com.ua/articles/2021/06/8/159640/.
- Старченко, Н. (2022). Що не так з уроками історії у школі? Пояснюють історики. <https://localhistory.org.ua/texts/statti/shcho-ne-tak-z-urokami-istoriyi-u-shkoli-poisniuiut-istoriki/>
- Степанков, В.С. (2010). Національна революція 1648–1676. *Енциклопедія історії України*. Т. 7: Мі-О. Київ: Наукова думка. http://www.history.org.ua/?termin=Natsionalna_revoliutsiia
- Струкевич, О. К. (1999). Політична культура козацької старшини України-Гетьманщини середини XVIII ст. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія, 1, 19–25.
- Яковенко, Н. (2006) Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 3-тє вид., перероблене та розширене. Київ: Критика.
- Якубова, Л. (2005). Центральна комісія національних меншин (ЦКНМ) при ВУЦВК та її місцеві органи. 1924–1934 рр. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр.*, 14, 329–365.
- Якубова, Л. (2011). Повсякденне життя етнічних меншин радянської України у міжвоєнну добу. Київ: Інститут історії України.

References

- Vinny`chenko, O. (2019). Rich Pospoly`ta. www.history.org.ua/?termin=Rich_Pospolyta. (in Ukrainian).
- Gorobecz`, V. (2013). Derzhava i suspil`stvo v Ukraini v rannij novy`j chas: prakty`ky` Rechi Pospoly`toyi. Vlada i suspil`stvo v Ukraini. Istory`chny`j kontekst. Ky`yiv: NAN Ukrainy`, Insty`tut istoriyi Ukrainy`. (in Ukrainian).
- Gry`nevych, L. V. (2014). Mexanizmy` masovogo narodovy`vstva: konstruyuvannya «obrazu voroga» v radyans`kij polity`chnij kary`katuri (druga polovy` na 1929 – pochatok 1930 rr.). *Storinky` istoriyi: zbirny`k naukovy`x prac`*, 38, 46–64. (in Ukrainian).
- Gry`nevych, L. V. (2020). Chy` був Radyans`ky`j Soyuz imperiyeyu, a Radyans`ka Ukrainina – koloniyeyu: kontury` suchasny`x naukovy`x pidxodiv. http://history-pages.kpi.ua/wp-content/uploads/2020/02/49_14_Grynevych.pdf (in Ukrainian).
- Derzhavny`j standart bazovoyi seredn`oyi osvity`. (2020). Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy` vid 30 veresnya 2020 r. № 898. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>. (in Ukrainian).
- Kas`yanov, G., Smolij, V., Tolochko, O. (2013). Ukrainina v rosijs`komu istory`chnomu dy`skursi: problemy` doslidzhennya ta interpretaciyi. Ky`yiv: Insty`tut istoriyi Ukrainy`. (in Ukrainian).

- Konstytuciya Ukrainy. <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (in Ukrainian).
- Koncepciya Novoyi ukrayins'koyi shkoly` (2016). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (in Ukrainian).
- Kul'chy`cz`ky`j, S. (2012). Stalins'ka dy`ktatura v period drugogo komunisty`chnogo shturnu (1929–1938 rr.). Problemy` istoriyi Ukrainy`: fakty`, sudzhennya, poshuky`: Mizhvid. zb. nauk. pr., 21, 118–134. (in Ukrainian).
- Maliyenko, Yu. (2022) Zminy`story`chny`x naraty`viv u zmisti onovlenoyi programy`z istoriyi Ukrainy`2022 (na pry`kladi 8 klasu). Problemy`cy`vilizacijnoyi sub`yektnosti Ukrainy`: misiya nauky`i osvity`: materialy`Vseukrayins`koyi mizhgaluzevoyi naukovo-prakty`chnoyi onlajn-konferenciyi (Ky`yiv, 29 veresnya – 1 zhovtnya 2022 roku). Ky`yiv: Insty`tut obdarovanoyi dy`ty`ny` NAPN Ukrainy`. 472–476 (in Ukrainian).
- Navchal`ni programy`dlya zakladiv zagal`noyi seredn`oyi osvity`. (2022). Vsesvitnya istoriya. Istoriya Ukrainy`. (Integrovany`j kurs). 6 klas. Vsesvitnya istoriya. 7–9 klasy`. Istoriya Ukrainy`. 7–9 klasy`. Vsesvitnya istoriya. 10–11 klasy`. Istoriya Ukrainy`. 10–11 klasy`. Ky`yiv: HREC PRESS. (in Ukrainian).
- Pro osvitu (2017). Zakon Ukrainy`vid 5 veresnya 2017 r. # 2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (in Ukrainian).
- Smolij, V., Stepankov, V. (2019). Fenomen Ukrainys`koyi nacional`noyi revolyuciyi XVII st.: komparaty`vni ta evry`sty`chni proyekcii. Ky`yiv: Insty`tut istoriyi Ukrainy`NAN Ukrainy`. (in Ukrainian).
- Soky`rko, O. (2021). Vidsutnist`znan`pro svoyu elitu v my`nulomu formuye kompleks menshovtosti v suchasnogo ukrayincy. Ukrainys`ky`j ty`zhden`. 22 serpnya 2021r. <https://tyzhden.ua/Culture/252822> (in Ukrainian).
- Starchenko, N. (2021) Znajty`misce dlya shlyaxty`v ukrayins`kij istoriyi. Viziya opy`misty`chna. Istory`chna pravda. 8 chervnya 2021r. www.istpravda.com.ua/articles/2021/06/8/159640/. (in Ukrainian).
- Starchenko, N. (2022). Shho ne tak z urokamy`istoriyi u shkoli? Poyasnyuyut`istory`ky`. <https://localhistory.org.ua/texts/statti/shcho-ne-tak-z-urokami-istoriyi-u-shkoli-poisniuiut-istoriki/> (in Ukrainian).
- Stepanov, V.S. (2010). Nacional`na revolyuciya 1648–1676. Ency`klopediya istoriyi Ukrainy`. T. 7: Mi-O. Ky`yiv: Naukova dumka. http://www.history.org.ua/?termin=Natsionalna_revoliutsiia (in Ukrainian).
- Strukevy`ch, O. K. (1999). Polity`chna kul`tura kozacz`koyi starshy`ny` Ukrainy`-Get`manshhy`ny`seredy`ny`XVIII st. Naukovi zapy`sky`Vinny`cz`kogo derzhavnogo pedagogichnogo universy`tetu imeni My`xajla Kocyuby`ns`kogo. Seriya: Istoriya, 1, 19–25. (in Ukrainian).
- Yakovenko, N. (2006) Nary`s istoriyi seredn`ovichnoyi ta rann`omodernoyi Ukrainy`. 3-tye vy`d., pereroblene ta rozshy`rene. Ky`yiv: Kry`ty`ka. (in Ukrainian).
- Yakubova, L. (2005). Central`na komisiya nacional`ny`x menshy`n (CzKNM) pry`VUCzVK ta yiyi miscevi organy`. 1924–1934 rr. Problemy`istoriyi Ukrainy`: fakty`, sudzhennya, poshuky`: Mizhvid. zb. nauk. pr., 14, 329–365. (in Ukrainian).
- Yakubova, L. (2011). Povsyakdenne zhy`ttya etnichny`x menshy`n radyans`koyi Ukrainy`u mizhvoyennu dobu. Ky`yiv: Insty`tut istoriyi Ukrainy`. (in Ukrainian).

Yulia Malienko, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow, Senior Researcher of the Department of Social Science Education Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine

Olena Hurska, Candidate of Historical Sciences, Senior Researcher of the Department of Scientific, Educational and Methodological Support of the Content of General Secondary Education in the New Ukrainian School of the State Scientific Institution “Institute of Modernization of the Content of Education”

UPDATED HISTORY OF UKRAINE 2022 EDUCATIONAL PROGRAMS: NARRATIVES, CONCEPTS, PROSPECTS OF TEXTBOOK CREATION

The research substantiates the reasons for updating the history educational programs, analyzes the changes, in particular, in the content part. Methodological ideas that unify the content of the 2022 programs have been defined, primarily the expression of state-building traditions of the past and present, imperial discourse, multicultural and multi-ethnic accents. It is emphasized that the program on the history of Ukraine 2022 is a current educational document that defines the conceptual foundations of the formation of the content of school historical education, tools for researching the past, its interpretation and reinterpretation. The authors see the prospects of the program in the fact that it contains a methodology for selecting educational material for future model educational programs/textbooks for grades 7–11.

Within the scope of scientific exploration, works on the history of early modern Ukraine were considered, in which the role of the Ukrainian nobility was emphasized, the multifaceted nature of the history of the Ukrainian Cossacks and the phenomenon of the Cossack revolution of the 17th century, the practices of the Hetmanate in the early modern era were revealed. To characterize the changes in Ukraine in the 20th century, the multi-ethnic accents of the program, the new concept “USSR – totalitarian empire”, the methodological construct “creating the image of the enemy” were chosen.

The choice of the sources given in the article is determined not only by their basic functions, but also by the presence of the latest narratives in support of textbook creation.

Keywords: history educational program; historical narrative; concept “historical discourse”; methodological construct.